

Geertje Bos

Baantjer
alias
De Cock

De Fontein

Skippy

Het is najaar 1931. Een brutaal blond ventje steelt de harten van het bioscoopbezoek. Skippy is de naam van de jongen die de hoofdrol vertolkt in de gelijknamige Amerikaanse film. Het verhaal draait om de inspanningen van Skippy en zijn vriendje Sooky, twee straatjochies die hun best doen geld bij elkaar te schrapen voor een hondenpenning. Wanneer het hun eindelijk is gelukt en zij gelegitimeerd hondenbezitter zijn, wordt hun trouwe viervoeter doodgeschoten door een hondenmepper. De tragedie heeft een positief gevolg. Skippy's strenge vader krijgt meer begrip voor zijn zoon. Eind goed al goed. Skippy wordt vertolkt door de 9-jarige kindacteur Jackie Cooper, zijn vriendje Sooky door de even oude Jackie Coogan.

In de Amsterdamse Zeeheldenbuurt loopt in dezelfde periode ook een Skippy rond. Het eerste kind in het Urkse gezin van Aole Bos en Albert Baantjer wordt sinds zijn komst naar Amsterdam daar met enige spot Skippy genoemd. De dan 8-jarige Appie Baantjer is een schipperskind en het eilanddialect maakt van de ch een k: Schipper wordt skipper, met als verkleinwoord Skippy. Ook al is het pesterig bedoeld, in combinatie met de beroemde film voelt

N° 67

Heden *reventien September*
negentienhonderd drie en twintig, verscheen voor mij, Ambtenaar van den burger-
lijken stand der gemeente Urk:

Albert Baantje
oud *een en twintig* jaren, *warensgezel*,
wonende te *Urk*, die verklaarde, dat op
reventien September dezes jaars, des *voore* middags
ten *half tien* ure, in deze gemeente in het huis wijk *twee* nummer
negen en zestig

is geboren een kind van het *mannelijk* geslacht,
uit *Aaltje Bos*, zijne echtgenoot, zonder beroep,
wonende te *Urk*

aan welk kind worden gegeven de voornamen van: *Albert Cornelis*

Gedaan in tegenwoordigheid van:
Klaas Kramer
oud *zes en zestig* jaren, *visscher* wonende
te *Urk* en van *Luccas de Bruijn*
oud twee en veertig jaren,
machinist wonende te *Urk*.

Waarvan akte, welke overeenkomstig de wet is voorgelezen.

A. J. Baantje *M. M. M.*
H. Kramer
H. de Bruijn

Nummer 67 uit het geboorteregister van de gemeente Urk,
de aangifte van Albert Cornelis Baantje.

de jongen zich allesbehalve ongelukkig. Hij is zelfs vereerd met de nieuwe roepnaam. Bovendien waant hij zich nog vaak een heuse 'skipper' vanwege de veelvuldige boottochten over de Zuiderzee, later het IJsselmeer, van Amsterdam naar Urk en terug.

Na het zien van de film raakt Appie in de ban van de stoere filmheld met wie hij zich kan vereenzelvigen. Ook hij is brutaal, blond en een jongen van de straat. Het avondgebed van de filmheld past bij Appies gevoel voor humor en de kinderlijke belevenis van het geloof. *'O, Heer geef mij de kracht om elke avond mijn tanden te poetsen en als U me die kracht niet kunt geven, geef mij dan de kracht om me er niet druk over te maken...'*

Hoewel enkele vrienden en familieleden A.C. Baantjer nog steeds aanspreken met de roepnaam Skip(py), is hij inmiddels voor heel Nederland Appie. Die verandering komt wanneer hij bij de gemeentepolitie in Amsterdam gaat werken en met schrijven begint. In die tijd spreken collega's of buurtgenoten elkaar meestal niet bij de voornaam aan, maar als auteur wil Baantjer zijn roepnaam gebruiken. Hij kiest voor het populaire Appie en zo blijft het zijn hele verdere leven.

Op Urk ligt het van meet af aan anders. Daar is hij tot in lengte van jaren 'Appien van Aole van Ester van Pieter van Simen'. De namen verwijzen naar de voorouders van Appie via moeders kant, de Urkse tak. Hij is geboren uit Aole, de oudste in het gezin van Ester Koffeman en Jan Bos. Esters vader is Pieter Koffeman en diens vader is Simen Koffeman.

Appies vader kom je tegen in de officiële papieren. Akte 67 uit het bevolkingsregister van de gemeente Urk vermeldt dat voor de ambtenaar van de burgerlijke stand Albert Baantjer verschijnt, oud 21 jaar, varensgezel van beroep en wonende te Urk. Hij doet aangifte van de geboorte op 16 september van dat jaar om halftien

's morgens, van een zoon, met de namen Albert Cornelis, 'uit' Aaltje Bos, zijn echtgenote, zonder beroep, wonend te Urk, in het huis wijk 2 nummer 69a.

In de geboorteberichten van de *Urker Courant* op woensdag 17 oktober 1923 (editienummer 445) wordt een schrijffout gemaakt. Daar staat de vader aangeduid als Albert Baantjes in plaats van Baantjer. Ook op de geboortekaart in het archief van museum Het Oude Raadhuis in Urk komt een fout in de naam voor. Hier is abusievelijk Banntjer getikt.

Terwijl de naam Baantjer in Nederland en daarbuiten grote bekendheid heeft door het succesvolle schrijfwerk en de populaire gelijknamige televisieserie, is Appie welbeschouwd geen echte Baantjer. Grootvader Jane Baantjer is namelijk niet zijn biologische opa maar slechts de man van zijn jonggestorven grootmoeder Cornelia Zeilmaker en zij neemt de ware naam van de vader van haar kind mee in haar graf.

Cornelia wordt in april 1877 in Harlingen geboren en groeit op als een frivole meid. Heel wat jongemannen in de havenstad maken haar het hof en Cornelia geniet met volle teugen van het leven. Als ze op 22-jarige leeftijd zwanger raakt en moeder wordt van een dochter, Jo, wil de verwekker van het kind niets van haar weten. Uit ander hout gesneden is de Sliedrechtse schipper Jane Baantjer, twee jaar jonger dan zij en tot over zijn oren verliefd. Hij wil graag met haar trouwen en een vader voor haar dochtertje zijn. Cornelia wijst hem af en volhardt in die houding steeds als Jane de haven aandoet en haar hoopvol benadert. Dan, in het najaar van 1901, geeft ze alsnog haar jawoord. Dat zij drie maanden zwanger is van een andere minnaar deert Jane niet. Hij is dolgelukkig met zijn Cornelia en echt zowel de kleine Jo als de zoon die daarna wordt geboren en de naam Albert krijgt, de toekomstige vader van onze Appie.

Cornelia Zeilemaker, de grootmoeder van Appie Baantjer van vaders kant. Ze wordt niet ouder dan 35 jaar.

Cornelia overlijdt op 35-jarige leeftijd aan de gevolgen van struma. De twee kinderen blijven achter met hun stiefvader die als schipper op de grote vaart vaak van huis is. Het betekent dat hij persoonlijk niet veel voor de weesjes kan betekenen. Hij weet het echter zo te regelen dat de kinderen worden opgevangen door zijn ouders, Albert Baantjer (1840-1920) en Engelina Zijlstra (1844-1925), beiden geboren en getogen in Harlingen en sinds 1868 een echtpaar. Liefdevol ontfermen zij zich over hun 'kleinkinderen', financieel gesteund door hun zoon. Na verloop van tijd komt Jane zijn verplichtingen steeds minder na en blijft hij langere periodes weg.

Voor Janes ouders is het geen gemakkelijke taak om op hoge leeftijd voor twee opgroeiende kinderen te zorgen. De oude Baantjer heeft zijn leven lang in een pannenfabriek gewerkt. Het is armoe troef in het gezinnetje, want van een pensioen is geen sprake in die tijd, ook al heeft de bejaarde man er meer dan veertig trouwe dienstjaren opzitten. De zoon van zijn vroegere baas komt nu en dan wat geld brengen en daar moeten hij en zijn vrouw het mee doen.

De oudste van de twee kinderen, Jo, kan na de lagere school een dienstje bij een rijke familie krijgen en is daarmee onder dak. Voor Albert ligt de situatie moeilijker. De jonge knaap schooiert wat rond in de haven. Hij heeft een charmante manier van doen, maakt zich verdienstelijk door te zingen in cafés en geeft daar op verzoek een staaltje vuurspuwen weg. Over de toekomst maakt hij zich niet druk. Wel heeft hij net als zijn stiefvader een hang naar zee. Daar ligt het avontuur. Een brutaal bezoek, op een grauwe wintermorgen in december 1919, aan de gloednieuwe bolschuit van de Urker schipper Albert Kramer in de haven van Harlingen, verandert zijn leven ingrijpend.

Albert Kramer is het zevende kind op rij van Cornelis Kramer (timmerman-visser) en Jannetje Romkes, beiden geboren en getogen Urkers. Hij ziet op 2 november 1858 het levenslicht. Albert trouwt op 24-jarige leeftijd met de twee jaar jongere eilandse Jauwkien Kroon. Het huwelijk blijft kinderloos. Kramer ontwikkelt zich op Urk tot een man met aanzien vanwege zijn kennis van de zee en de visserij. Niet alleen kan hij zich een eigen huis permitteren, ook is hij eigenaar van een schip.

In 1915 krijgt hij een dienstverband met rijkswaterstaat als ‘opziener der visscherijen’. Hij wordt ingehuurd om de fijnmazige netten te bewaken waarin de ansjovis wordt gevangen. Omdat het hier om kleine visjes gaat, gebruiken de Urkers netten van zijde,

volgens het staandewantprincipe. De netten worden in een lange sliert op de zeebodem aangebracht, rechtopstaand, met een markering aan het wateroppervlak.

In Appies geboortejaar is Urk nog een eiland en heeft men er volop werk in de ansjovis. Daarnaast wordt onder meer gevist op haring, platvis en paling, waarvoor de vissers een zogeheten kuul gebruiken, een kuilnet dat over de bodem wordt gesleept. Als een schip met zo'n kuul door het territorium van de ansjovis vaart, bestaat het gevaar van vernieling van de delicate netten. Het is aan Albert Kramer om dergelijke schade te voorkomen, door intensief toezicht op zee.

Tijdens de tochten als opziener doet hij geregeld de haven van Harlingen aan. In de winter van 1919 trekt zijn mooie 'bolle' de aandacht van de rondsletterende Albert Baantjer. De jongen heeft honger en het ruikt verleidelijk naar koffie als hij langs de juist aangemeerde Urker schuit wandelt. Vol goede moed waagt hij zich aan boord, met voorzichtige passen het dek betredend. Het duurt niet lang of de schipper laat zich zien en komt hem vriendelijk tegemoet, vanuit het behaaglijk verwarmde vooronder. Albert maakt duidelijk dat het hem te doen is om eten. Hij wil er ook wel voor werken.

Dat wordt niet tegen dovemansoren gezegd. Kramer nodigt zijn jonge bezoeker uit voor een nader gesprek, binnen in het knusse vertrek onder het voordek. Hij stelt de knaap op zijn gemak met een kop koffie en een stuk peperkoek. Albert vertelt over de situatie thuis, over zijn moeder die jong is overleden en zijn stiefvader die meer tijd op zee doorbrengt dan bij zijn gezin. Kramer raakt onder de indruk van het droeve relaas.

Tot verdriet van hem en van zijn vrouw is hun huwelijk niet gezegend met nageslacht en in de onverwachte komst van de jonge schipperszoon ziet hij Gods hand. Hij besluit de weesjongen een

toekomst te bieden. Zijn vrouw is het met hem eens. De jongen kan het gemis van eigen 'gastjes' goedmaken. De jonge Baantjer grijpt de kans met beide handen aan. Hij wordt na de jaarwisseling in 1920 Kramers scheepsmaatje. In hetzelfde jaar overlijdt zijn stiefgrootvader, bijna 80 jaar oud, een hoge leeftijd voor die jaren.

Op Urk vindt de jongeman een warm thuis bij Albert en Jauwkien Kramer, die hem als hun zoon beschouwen. Hij moet zich wel schikken naar de leefwijze van zijn pleegouders en wordt geschoold in de christelijke leer, het gereformeerde geloof. Dat kost hem niet veel moeite; hij vindt het juist interessant en leert snel. Ook op het schip ontpopt hij zich als een gretige leerling. Kramer kondigt 's middags steevast aan 'even een lekkie te zoeken'. Het komt erop neer dat de schipper het vooronder in duikt om onder zeil te gaan. Onderwijl laat hij met een gerust hart het roer over aan zijn jonge leerling. Op die manier maakt Appies vader zich de stuurmanskunst eigen.

De nijvere Jauwkien Kramer zorgt ervoor dat de nieuwkomer niet opvalt in de eilandgemeenschap. Zij naait een Urker klepbroek van het fijnste laken voor de zomermaanden en voor de winter een exemplaar van zwaardere duffelse stof. Daarboven een 'rokkiën': een jasje met een V-hals en een rij knopen, te dragen over een baaien hemd. Een fraaie karpoes (een bontmuts van lamsvacht) maakt het geheel compleet samen met de gaatjeskousen om de kuiten. De voeten zijn gestoken in zwarte klompen die alleen op zondag bij de kerkgang worden verwisseld voor schoenen, vaak twee keer op zo'n dag.

Albert Baantjer oogt als een heuse Urker, maar een echte eilander wordt hij niet. Hij ontpopt zich als een avonturier, net als zijn stiefvader. Hij neemt het leven niet al te serieus. Hoewel hij trouw de opleiding aan de zeevaartschool volgt, gedraagt hij zich vergeleken met zijn leeftijdgenoten als een losbol. Hij komt graag

in het café, zingt daar dat het een lieve lust is, en niet alleen de gebruikelijke christelijke liederen.

De jongens zien in hem een lastige rivaal omdat de meisjes op het eiland niet ongevoelig blijken voor zijn charme. Een van hen is Aole Bos, het oudste kind van visserman Jan Bos (1877-1941) en dienstbode Ester Koffeman (1880-1955), geboren op 23 juni 1905, binnen een jaar na hun huwelijk. Het meisje voelt zich uitverkoren omdat de knappe jongeman zijn oog op haar laat vallen. Ze zien elkaar op zomerse zaterdagavonden net als de andere Urker paartjes op 'het Top', een dijk ver buiten de bebouwing van het dorp. Het is zoet minnen op het gras, in de vrije natuur, met de ruisende zee op de achtergrond. Stoorzender vormt de ouderling van de kerk die met een zaklantaarn de jongelui beschijnt. Zo kan hij weten wie straks bij de geboorte van een kind de vader van de baby is. Het vrijen op zich wordt niet verderfelijk geacht, maar een kind zonder vader: dat kan niet op Urk.

De verkering tussen Albert en Aole blijft niet zonder gevolgen. Zeventien jaar is het meisje als ze ontdekt zwanger te zijn. Haar ouders zijn allesbehalve blij met de situatie dat hun oudste 'in een botertje is geraakt'; vooral omdat Albert Baantjer geen Urker van geboorte is. Aole moet publiekelijk boeten voor haar zonde. Tijdens de dienst in de gereformeerde Bethelkerk ondergaat ze de schande door bij de vrouwen in het middenpad te moeten zitten als enige met ontbloot hoofd, zonder de gebruikelijke hoofdtooi: ondermuts, oorijzer en bovenmuts (hulle).

Op 16 juni 1923 wordt het jonge stel 'door den echt in elkander verbonden'. Aole is dan al zes maanden zwanger. De omstandigheden staan eufemistisch beschreven in de gezinsstaat van Albert Baantjer: 'Wegens ziekte der bruid is het huwelijk voltrokken in de woning wijk 2-69.' Dus geen feestelijk samenzijn in het gemeentehuis, noch een kerkelijke inzegening. Evenmin is er geld voor een bruiloftsfeest, maar het jonge bruidje voelt zich gelukkig

met haar charmante echtgenoot en is tevreden met het in 1867 gebouwde huisje aan de Frederik Hendrikstraat, waar ze gaan wonen.

Het woninkje ligt pal tegenover de scheerwinkel van Johannes Nentjes, bijgenaamd 'de ober', met even verderop het postkantoor. De scheerwinkel dankt deze benaming aan de kapsalon in een gedeelte van het pandje waar verder allerhande artikelen worden verkocht zoals rookgerei en brillen. Hierheen spoeden zich op zaterdagmiddag de vissersmannen om te worden geknipt en geschoren na een ruige week op zee zodat ze fris bij moeder de vrouw kunnen verschijnen.

De mannen staan in rijen voor de deur, wachtend op hun beurt, onderwijl de laatste nieuwtjes uitwisselend. De barbier gaat de stoppelbaarden te lijf met een open scheermes dat scherp wordt gehouden met een slijpsteen. Sommige klanten bezitten een eigen scheermes, gevat in een houten foedraal. Het wordt opgeborgen bij de andere spullen zoals zeep en kwast die de kapper gebruikt. Elke klant heeft een eigen scheerkom met toebehoren, voorzien van zijn naam. De mannen zijn als de dood voor baardschurft, een besmettelijke huidandoening die door bacteriën ontstaat.

Later ondergaat ook Appie diverse keren in deze scheerwinkel een knipbeurt als hij de zomervakantie van de lagere school op het eiland doorbrengt. De familie vindt na verloop van tijd dat zijn halflange, donkerblonde lokken gefatsoeneerd moeten worden en zo meldt hij zich dan gedwee met een dubbeltje in zijn knuist bij Nentjes. Over het model heeft hij geen enkele inbreng. Het kapsel komt stevast uit op een pony boven zijn neus, van daaruit in één lijn rechtdoor naar achteren geknipt. Die pony veegt hij in het midden zo'n beetje in een scheiding.

In het knusse huisje aan de Frederik Hendrikstraat wordt Aole op 16 september 1923 de trotse moeder van een welgeschapen zoon

van ruim acht pond. De nieuwbakken ouders vernoemen Appie naar zijn vaders weldoener, Albert Kramer, op zijn Urks Appien. De oude visserman voelt zich geveleid door die geste en ontpopt zich als een lieve grootvader. Zijn vrouw Jauwkien heeft de baby nooit gekend. Zij is, 63 jaar oud, een maand na de trouwdag van het jonge stel overleden.

In de winter van 1928 wil Kramer zijn pleegzoon opnemen in zijn testament. Een en ander dient te worden vastgelegd door een notaris en die woont niet op Urk. Daarvoor moet worden uitgeweken naar de 'grote stad', naar Enkhuizen. Het is nooit zover gekomen. Albert en Aole lopen hun erfenis mis, door een samenloop van omstandigheden. In november van dat jaar zet een barre winter in die het eiland in een ijzige greep krijgt. Het vriest zo hevig dat de zee compleet dicht zit. Per schip is er geen doorkomen aan.

Op 18 december overlijdt Albert Kramer, 70 jaar oud. Hij maakt niet meer mee dat Urk in de eerste maand van 1929 even vasteland wordt. Voor het eerst in de lange geschiedenis van het eiland komen voertuigen vanuit Enkhuizen over de bevroren zeevlakte de haven binnenrijden.

De biografie van Appie Baantjer draag ik op aan zijn vrouw
Marretje van der Vaart, die tijdens het ontstaansproces op 78-jarige leeftijd
is overleden op 16 april 2007.
In dierbare herinnering.

Ook voor Henk, liefdevolle echtgenoot, stimulerende kracht.

Geertje Bos

Eerste druk september 2008
Derde druk september 2010

© 2008 Geertje Bos
© 2008 voor deze uitgave:
Uitgeverij De Fontein
Omslagontwerp en zetwerk: Hans Gordijn, Baarn
ISBN 978 90 261 7137 6
NUR 321

De uitgeverij heeft geprobeerd alle rechthebbenden te benaderen voor toestemming tot plaatsing in deze uitgave. Mocht onverhoopt een verzoek niet zijn aangekomen, dan worden de rechten alsnog naar gangbare afspraken geregeld.

www.uitgeverijdefontein.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronisch, door geluidsopname- of weergaveapparatuur, of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.